

ĆWICZENIE III

Badanie właściwości cukrów, kwasów karboksylowych, tłuszczów, aminokwasów na podstawie wybranych reakcji chemicznych

I. Właściwości chemiczne cukrów

1. Próby redukcyjne

Najczęściej stosowanymi do utleniania grupy aldehydowej akceptorami elektronów są jony metali ciężkich: Cu^{2+} (próby: Fehlinga, Trommera, Hainesa, Benedicta), Bi^{3+} (próba Nylandera) i Ag^+ (próba Tollensa).

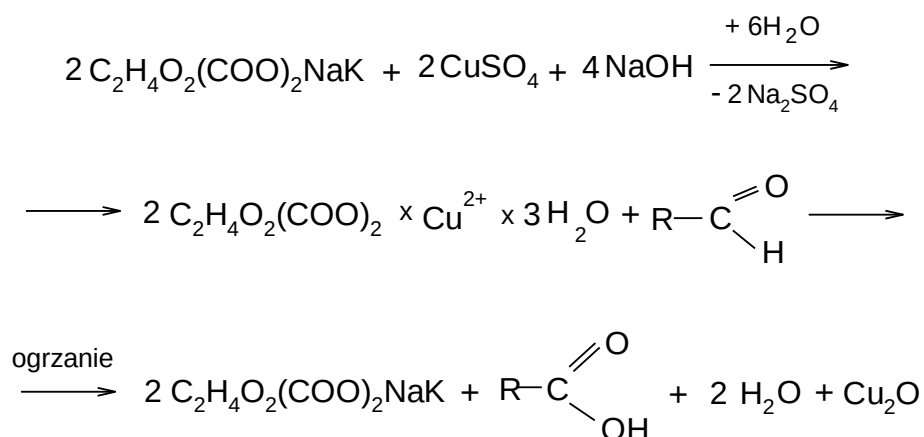
Monosacharydy (aldozy i α -hydroksyketozy) wykazują również zdolność redukcji powyższych jonów w środowisku alkalicznym, same zaś utleniają się do odpowiednich kwasów. Aldozy ulegają tej reakcji ze względu na obecność grupy $-\text{CHO}$, natomiast ketozy w środowisku alkalicznym ulegają izomeryzacji do odpowiedniej aldozy. W warunkach prób redukcyjnych, podczas zużywania formy łańcuchowej, cząsteczki pierścieniowe kolejno przechodzą w cząsteczki łańcuchowe. W efekcie tych przemian zwiększa się również ilość produktów zredukowanych ($\text{Cu}^{2+} \rightarrow \text{Cu}^{1+}$, $\text{Ag}^+ \rightarrow \text{Ag}^0$ itp.). Właściwości redukcyjne wykazują także disacharydy, które posiadają wolną, niezablokowaną grupę $-\text{OH}$ przy węglu glikozydowym (półacetalowym).

Utleniane mogą być albo grupa aldehydowa, albo I-rzędowa grupa alkoholowa albo obie grupy w zależności od warunków utleniania. Łagodne utlenianie prowadzi do utlenienia grupy aldehydowej, w wyniku czego powstają kwasy R-onowe, w wyniku energicznego utleniania powstają kwasy dikarboksylowe R-cukrowe, a jeśli utlenieniu ulega tylko grupa alkoholowa I-rzędowa powstają kwasy R-uronowe. W tym ostatnim przypadku utlenianie winno odbywać się tylko po zablokowaniu grupy aldehydowej, co ma miejsce podczas przemian biochemicznych w żywych organizmach.

a) Próba Fehlinga

W próbie Fehlinga po zmieszaniu odczynników Fehling I ($\text{CuSO}_4 \times 5\text{H}_2\text{O}$ w rozcieńczonym H_2SO_4) i Fehling II (roztwór winianu sodowo-potasowego i NaOH) powstaje zasadowy roztwór kompleksu miedzi z winianem, co zapobiega wytrącaniu

się osadu $\text{Cu}(\text{OH})_2$ i maskowaniu końcowego produktu reakcji - czerwonego osadu Cu_2O . Dodany aldehyd ulega utlenieniu oddając elektrony, których akceptorem jest dwuwartościowa miedź. Kompleks miedzi z winianem po ogrzaniu rozpada się i powstaje czerwony osad tlenku miedzi (I).

Wykonanie:

Zmieszać po 1 ml roztworów Fehling I i II, ogrzać do wrzenia aby sprawdzić czy nie wystąpi redukcja własna odczynnika. Następnie dodać kilka kropli roztworu (glukozy, sacharozy) i ponownie ogrzać. Pojawia się osad o barwie pomarańczowej do czerwonej, zależnie od stanu rozproszenia powstającego tlenku miedzi(I). Sacharoza tej próby nie daje.

b) Próba Trommera z glukozą

Próbie redukcyjną $\text{Cu}^{2+} \rightarrow \text{Cu}^{1+}$ można wykonać także bez stosowania soli Seignetta (związku solubilizującego $\text{Cu}(\text{OH})_2$), gdyż sam cukier posiada kilka grup hydroksylowych, które mogą w podobny sposób solubilizować wodorotlenek miedzi. W próbie Trommera ważne jest dodanie tylko nieznacznej ilości roztworu CuSO_4 , aby nie przekroczyć molekularnego stosunku cukier : $\text{Cu}(\text{OH})_2$ (1:1) i wtedy otrzymuje się efekt próby identyczny, jak w próbie Fehlinga. Jeśli jednak roztwór CuSO_4 zostanie dodany w nadmiarze, to po ogrzaniu otrzymuje się czarny osad CuO , który będzie maskował powstały równolegle czerwony osad Cu_2O .

Wykonanie:

Do 1 ml roztworu glukozy dodać około 1 ml 2 M roztworu NaOH , po czym dodawać kroplami roztwór CuSO_4 dopóty, dopóki strącający się $\text{Cu}(\text{OH})_2$ jeszcze się rozpuszcza przy wstrząsaniu płynu. Podgrzać w płomieniu palnika górną część płynu do wrzenia. Powstaje żółtopomarańczowy lub czerwony osad tlenku miedzi(I).

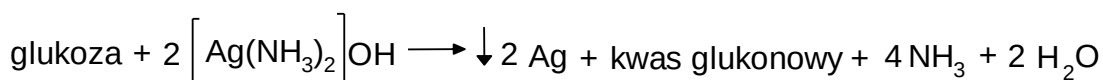
Gdyby dodano zbyt dużo CuSO_4 i wytrącający się osad $\text{Cu}(\text{OH})_2$ nie rozpuszczał się, należy przed ogrzaniem próby osad odsączyć.

c) Próba Tollensa (próba lustra srebrowego) — 1 próba na salę

Odczynnik Tollensa stanowi roztwór wodorotlenku diaminasrebra, który przygotowuje się bezpośrednio przed użyciem w czystej, dokładnie odtłuszczonej probówce.

Wykonanie:

Do dokładnie odtłuszczonej probówki odmierzyć 1 ml 0,1 M roztworu AgNO_3 i wkraplać ostrożnie 2 M roztwór amoniaku $\text{NH}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$. Najpierw powstaje zmętnienie i osad AgOH , który po dodaniu dalszych kropli roztworu amoniaku rozpuszcza się wskutek powstania związku kompleksowego $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]\text{OH}$. Do przyrządzonego w ten sposób odczynnika dodać 8 kropli badanego roztworu (glukozy lub laktozy), zmieszać i ogrzewać na wrzącej łaźni wodnej lub w płomieniu palnika. Po pewnym czasie na ściankach probówki wydziela się metaliczne srebro w postaci lustra.

d) Próba Barfoeda z glukozą i laktozą

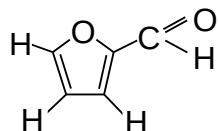
Próba służy do odróżnienia cukrów prostych od dwucukrów redukujących. Dwucukry redukujące dają dodatni wynik reakcji dopiero po dłuższym ogrzaniu, a więc dopiero po hydrolizie do cukrów prostych. Próba jest stosowana w diagnostyce cukromoczu dla odróżnienia redukcji pochodzącej od glukozy lub od laktozy.

Wykonanie:

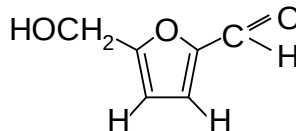
Do dwóch probówek odmierzyć po 0,5 ml odczynnika Barfoeda (roztwór octanu miedzi(II) i kwasu octowego), po czym do pierwszej dodać 1 ml roztworu glukozy, do drugiej laktozy, zmieszać i ogrzewać we wrzącej łaźni wodnej około 3 minut. Osad tlenku miedzi(I) pojawia się tylko w probówce zawierającej glukozę. Po dalszym ogrzewaniu (ok. 0,5 godziny) osad tlenku miedzi(I) pojawia się również w probówce zawierającej laktozę.

2. Próby grupowe

Stężone kwasy, takie jak kwas solny, siarkowy, a nawet octowy odwadniają cząsteczki monosacharydów w wyniku czego powstają aldehydowe pochodne furanu, z pentoz powstaje furfural, a z heksoz hydroksymetylenofurfural

furfural

hydroksymetylenofurfural

Związki te, kondensując z fenolami, dają barwne pochodne triarylometanowe (w próbach Molischa, tymolowej) lub ksantenowe (w próbach Biala, Seliwanowa). Reakcje barwne dają nie tylko monosacharydy, ale również oligo- i polisacharydy, które pod wpływem kwasu ulegają hydrolizie do cukrów prostych.

Próby Molischa i tymolowa są próbami grupowymi na cukry. Wynik ujemny wyklucza obecność węglowodanów w środowisku, natomiast wynik dodatni nie jest jeszcze dowodem wystarczającym dla stwierdzenia ich obecności. Reakcje barwne z fenolami dają również inne substancje (aldehydy, aceton, kwasy: mlekowy, cytrynowy, mrówkowy i inne).

a) Próba Molischa

Wykonanie:

Do około 1 ml roztworu cukru dodać 2 krople alkoholowego roztworu α -naftolu, dobrze wymieszać i podwarstwić 1 ml stężonego H_2SO_4 . Po kilku minutach, na granicy warstw, powstaje czerwono-fioletowy pierścień. Czasami poniżej pierścienia pojawia się krążek zielony, który pochodzi od zanieczyszczeń α -naftolu.

b) Próba Seliwanowa na ketozy

W środowisku stężonego HCl ketoheksozy ulegają odwodnieniu o wiele łatwiej niż aldoheksozy. Powstały hydroksymetylenofurfural tworzy z rezorcyną (1,3-dihydroksybenzen) kompleks o barwie czerwonej. Próbę uważa się za dodatnią jedynie wtedy, gdy zabarwienie występuje przed upływem 1 minuty. Przy dłuższym ogrzewaniu, odczyn ten wypada również dodatnio z sacharozą i inuliną, które ulegają hydrolizie do fruktozy.

Wykonanie:

Do około 1 ml odczynnika Seliwanowa (0,5% roztwór rezorcyny w kwasie solnym rozcieńczonym wodą w stosunku 1:2) dodać 4-5 kropli roztworu fruktozy, zmieszać i ogrzewać we wrzącej łaźni wodnej ok. 1 minuty, po czym oziębować. W obecności ketoz próba barwi się na jasnoczerwono, zaś przy dużych ich stężeniach powstaje osad.

c) Próba Biała na pentozy

Zasada próby oparta jest również na zachowaniu się cukru wobec stężonych kwasów, po czym furfural kondensuje z orcyną w obecności FeCl_3 .

Wykonanie:

Do około 1 ml odczynnika Biała (roztwór orcyny w stężonym kwasie solnym z dodatkiem FeCl_3) dodać 3 krople roztworu pentozy (ksylozy) i ogrzać we wrzącej łaźni wodnej. Po kilkudziesięciu sekundach roztwór zabarwia się na zielono. Heksozy w powyższych warunkach tworzą połączenia o barwie żółtej.

d) Próba z jodem na skrobię

Wykonanie:

Do około 1 ml kleiku skrobiowego dodać 1 kroplę roztworu jodu w jodku potasu. Powstaje niebieskie zabarwienie znikające po krótkim ogrzaniu próbówki w płomieniu palnika i powracające po jej oziębieniu.

II. Reakcje na kwasy karboksylowe

Swoistość tych reakcji zależy albo od rodnika organicznego, z którym połączona jest grupa karboksylowa albo od obecności w cząsteczce drugiej, innej grupy funkcyjnej. Kwasy karboksylowe w porównaniu z kwasami mineralnymi są kwasami słabymi, ale mocniejszymi od kwasu węglowego.

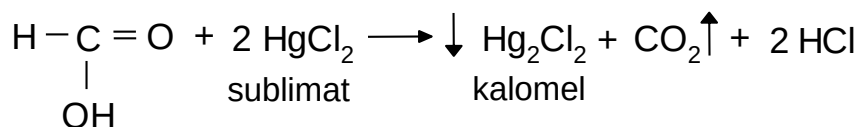
1. Wypieranie CO_2 z kwaśnego węglanu sodowego

Wykonanie:

Do około 1 ml roztworu kwasu organicznego dodać około 1 ml 5% NaHCO_3 . Wymieszać zawartość próbówki. Obserwować wydzielanie się pęcherzyków dwutlenku węgla CO_2 .

2. Próba na kwas mrówkowy

Kwas mrówkowy dzięki obecności grupy aldehydowej posiada właściwości redukujące

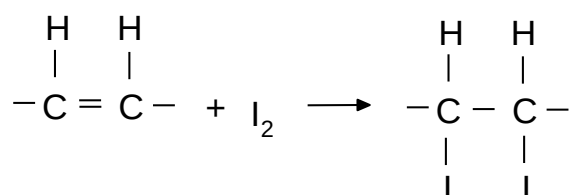
Wykonanie:

Do około 1 ml roztworu kwasu mrówkowego dodać kilka kropli roztworu sublimatu HgCl_2 i ogrzewać we wrzącej łaźni wodnej do pojawienia się białego osadu kalomelu Hg_2Cl_2 .

III. Reakcje na kwasy tłuszczowe i lipidy

1. Przyłączanie chlorowca do nienasyconych kwasów tłuszczowych

Jod (lub inne chlorowce) łatwo przyłącza się w miejscu podwójnego wiązania, w wyniku czego brunatny roztwór jodu odbarwia się na skutek powstania bezbarwnego związku z organicznie związanym jodem.

Wykonanie:

Do 3 kropli oliwy dodawać kroplami odczynnik Hűbla (roztwór jodu i chlorku rtęci(II) w alkoholu). Płyn odbarwia się po pewnym czasie w temperaturze pokojowej lub natychmiast po ogrzaniu.

2. Rozpuszczalność tłuszczów

Tłuszcze posiadają długie hydrofobowe reszty kwasów tłuszczowych i dlatego rozpuszczają się dobrze w rozpuszczalnikach nie polarnych, takich jak chloroform, eter, benzen, nie rozpuszczają się natomiast w rozpuszczalnikach polarnych.

Wykonanie:

a) kilka kropli oliwy zalać 3 ml wody i wytrząsnąć. Tworzy się nietrwała emulsja tłuszczu w wodzie, która po pewnym czasie rozdziela się na dwie warstwy,

b) do kilku kropli oliwy dodać 2 ml chloroformu i wstrząsnąć. Tłuszcz ulega całkowitemu rozpuszczeniu.

3. Powstawanie mydeł

Ogrzewanie tłuszczu w środowisku alkalicznym doprowadza do hydrolizy wiązań estrowych, a uwolnione kwasy tłuszczowe tworzą z jonami sodu lub potasu rozpuszczalne sole, zwane mydlami. Z roztworów mydeł rozpuszczalnych można wytrącać mydła nierozpuszczalne odpowiednimi jonami (Ba^{2+} , Ca^{2+} , Pb^{2+}).

Wykonanie:

Do kilku kropli oliwy dodać 3-4 ml alkoholowego roztworu KOH, mieszaninę ogrzewać kilka minut we wrzącej łaźni wodnej. Do mieszaniny dodać 10 ml wody destylowanej i wstrząsnąć. Pienienie się roztworu świadczy o obecności mydeł.

IV. Reakcje na niektóre aminokwasy

Próba ksantoproteinowa na aminokwasy aromatyczne

Aminokwasy zawierające pierścień benzenowy (np. tyrozyna) pod wpływem stęż. HNO_3 ulegają nitrowaniu, w wyniku czego powstają pochodne nitrowe o barwie żółtej. Po zalkalizowaniu, związki nitrowe słabo dysocjują i barwa roztworu zmienia się na pomarańczową. Próbę tę dają również inne związki aromatyczne, jak fenol, benzen itp., a także większość białek, gdyż zawierają aminokwasy aromatyczne.

Wykonanie:

Do 1 ml roztworu aminokwasu aromatycznego (tyrozyny) dodać 5 kropli stęż. HNO_3 , po podgrzaniu roztwór żółknie.